

Sakari Ahola

Yliopistojen (tuntemattomat?) opiskelijavalinnat – politiikkaa toiveiden ja todellisuuden välimaastossa

Abstrakti. Korkeakoulujen opiskelijavalinnat ovat rajujen muutospaineiden kohteena. Erityisesti halutaan nopeuttaa uusien ylioppilaiden ja muiden ensikertalaisten koulutukseen pääsyä ja lyhentää opintoaikoja. Keskeisiä välineitä opetusministeriön työkalupakissa ovat ensikertalaiskiintiöt, siirtohaku sekä uusimpana ajatus laajamittaiseen todistusvalintaan siirtymisestä. Mutta tunnetaanko opiskelijavalintojen todellisuutta ja toimintamekanismeja riittävästi, ja mikä itse asiassa on opiskelijavalinnan perimmäinen tarkoitus? Monesti tuntuu, että uudistukset perustuvat lähinnä toiveisiin ja mutua-tuntumaan – tutkittu tieto loistaa poissaolollaan ministeriön mietinnöistä.

Artikkelissa luodaan katsaus opiskelijavalintapolitiikan kehitykseen ja taustoihin sekä analysoidaan tilasto- ja tutkimustiedon pohjalta opiskelijavalintojen reformeille asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä pohditaan miksi tavoitteet eivät ehkä toteudu. Käytännön rajauksena keskityn yliopistosektorin ongelmiin.

Johdanto

Opetusministeriön entinen kansliapäällikkö Jaakko Numminen muistelee kirjassaan Yliopistokysymys, että

1960-luvun lopulla opetusministeriössäkin kuviteltiin, että yliopistolaitokseen voitaisiin järjestää – Ruotsin mallin mukaan – yhteishaku, jolloin kaikki korkeakouluihin pyrkivät olisivat täyttäneet samanlaisen kyselykaavakkeen, minkä jälkeen tietokoneet olisivat käsitelleet koko aineiston. Näin olisivat ykskaks kaikille yliopistollisille opintoaloille siilautuneet oikeat opiskelijat ja paljosta valintatyöstä ja papereiden käsittelystä korkeakouluissa olisi välttytty (Numminen 1987, 137).

Ajatus ei ollut pelkästään virkamiesten kuvittelua, sillä Ruotsin valintajärjestelmän johtaja kutsuttiin Suomeen asiantuntijaksi. Numminen mukaan keskusteluissa tuli esiin enemmänkin ongelmia. Erityisesti se arvelutti, pystyisivätkö nuoret listaamaan ministeriön hakukaavakeluonnokseen kaavailemat 12 koulutusvaihtoehtoa: ”Vaikka hän olisi teoriassa nuo kaksitoista vaihtoehtoa kirjoittanutkin, niin todellisuudessa silloin kun hän olisi saanut tiedon esimerkiksi kuudennen valintamahdollisuuden toteutumisesta, olisi hänen nuori mielensä ehtinyt keksiä jo jotain aivan uutta ja paljon mielenkiintoisempaa tulevan elämän

varalle” (emt. 137). Ministeriössä pelättiin, että tämän kaltainen kaikki koulutusalat kattava yhteishaku johtaisi mahdollomaan peruutusten ja jälkivalintojen palapeliin.

Numminen itse oli sitä mieltä, että korkeakoulujen opiskelijavalinnat tulisi saattaa uudelle pohjalle, koska järjestelmä ei pysty valitsemaan korkeakouluopintojen ja opiskelun näkökulmasta parasta ja soveliainta ainesta. Opetusministeriö oli asettanut vuonna 1984 toimikunnan selvittelemään valintojen kehittämistä. Se julkaisi mietintönsä 1986 (Kom 1986). Numminen ruoti toimikunnan ehdotuksia varsin kriittisesti ja oli sitä mieltä, että esitys tarkoitti nykyisten käytäntöjen jatkamista (Numminen 1987, 142). Nummisen oma ehdotus opiskelijavalintojen kehittämiseksi sisälsi ylioppilastutkinnon uudistamisen, valintakoe kirjallisuuden pönttäämisestä luopumisen sekä motivaatiota ja soveltuvuutta mittaavien kokeiden kehittelyn ja käyttöönoton (Numminen 1987, 143). Numminen oli siis jo tuolloin pitkälti samoilla linjoilla kuin nykyuudistajat.

Opiskelijavalintatoimikunnan kaavailut järjestelmästä, joka ottaisi huomioon hakijan kyvyt ja taipumukset ja lisäisi ”motivaation suunnassa tapahtuvaa hakeutumista” (Kom 1986, 108) ei kuitenkaan ollut omiaan vähentämään kasvavaa pääsykokeiden kehittelyintoa. Omalta osaltaan tätä intoa oli tukemassa kasvatus- ja psykologiatieteiden ympärille muodostunut asiantuntijoiden ammattikunta (Ahola 2004, 12). Vaikka pääsykokeet ovat monella tavalla muuttuneet ja myös keventyneet, ovat ne kuitenkin muodossa tai toisessa edelleen käytössä lähes kaikilla aloilla.

Meillä korkeakoulutuksen laajeneminen ei siis johtanut samanlaisiin kehityskulkuihin kuin Ruotsissa ja monissa muissa maissa, joissa 1960- ja 70-luvuilla syntyi keskitettyjä korkeakouluopiskelijoiden valinnasta huolehtivia organisaatioita, jotka – kuten esimerkiksi Irlannissa – olivat usein korkeakoulujen itsensä alkuun panemia tai valtiollisia laitoksia kuten Ruotsissa (ks. Ahola 2004). Yksi syy on se, että meillä ammattikorkeakoulujen perustaminen sai odottaa vielä toista vuosikymmentä. Yliopistoilla oli valinnoissaan vahva autonomia, joka oli myös opiskelijavalintatoimikunnan esitysten lähtökohta. Toimikunta katsoi, että korkeakoulujen itsenäinen päätöksenteko ja omaehtoinen yhteistyö luovat parhaat edellytykset onnistuneelle ja mielekkäälle koetulle opiskelijavalinnalle (Kom 1986, 105).

Verrattuna edellisiin vuosikymmeniin, opiskelijavalintojen kehittäminen on tällä hetkellä aivan uudella uralla. Sen näkee, kun katsoo esimerkiksi niitä toimenpiteitä, joista on jo sovittu vuosien 2017-2020 tulossopimuksissa tai *Valmiina valintoihin* -raporttien (OKM 2016 ja 2017a) perusteella korkeakoulujen ja OKM:n kesken:

Korkeakoulut ottavat vuoteen 2018 mennessä käyttöön opiskelijavalinnan, joka ei edellytä hakijalta pitkää valmentautumista. Vuoteen 2020 mennessä todistusvalinta on pääasiallinen väylä korkeakoulutukseen. Tarkoitus on, että nykyinen yhteispistevalinta (valinta todistuksesta saatavien lähtöpisteiden sekä valintakoemenestyksen perusteella) poistuu kokonaan. Todistusvalinnan osalta kukin valintayksikkö ratkaisee itse, valitaanko todistusvalinnalla pelkästään ylioppilaita vai myös soveltuvan ammatillisen tutkinnon suorittaneita. Todistusvalinnalla täytettävistä paikoista valtaosa varataan ensikertalaisille. Todistusvalinnan lisäksi järjestetään kuitenkin edelleen valintakokeita niille, joita ei voida valita todistuksen perusteella. Tarkoitus on, että tällaiset valintakokeet olisivat useille aloille ja molemmille sektoreille yhteisiä testejä, joissa arvioidaan lähinnä valmiuksia ja kyvykkyyttä korkeakouluopintoihin, ei koulutuksen sisältöjä. Erityistapauksissa voidaan käyttää myös soveltuvuuskokeita, jos se on ”tutkimustiedon pohjalta perusteltua”. (OKM 2017b.)

Miten tähän on tultu? Seuraavassa luvussa tehdään lyhyt katsaus opiskelijavalintojen kehittämisen lähtökohtiin sekä niihin kesto-ongelmiin, joihin uudistuksilla on haettu ratkaisuja. Opiskelijavalintojen tutkimus on kaikkineen varsin laajaa ja lähestymistavat vaihtelevat. Tässä artikkelissa asiaa tarkastellaan korkeakoulutuksen reformipolitiikan viitekehyksessä (vrt. Ahola 2011; Haukioja ym. 2013). Keskeinen kysymys on, ovatko tehdyt uudistukset vaikuttaneet ministeriön politiikkatavoitteisiin toivotulla tavalla, ja mistä syystä tavoitteet eivät ehkä toteudu. Asiaa tarkastellaan Vipusen (Opetushallinnon tilastopalvelu) tilastoja analysoimalla. Tilastojen käyttöön liittyviä asioita ja määrittelyitä selostetaan tarkemmin itse tekstissä.

Politiikkatutkimuksen ohella toinen tyypillinen tutkimusalue liittyy eri koulutusalojen valintojen kehittämiseen, ja näillä tutkimuksilla on yleensä myös selvä kytkentä koulutuspolitiikkaan (esim. Huttunen 2010; Räihä 2010; Kalaja 2008). Kun korkeakoulupolitiikassa alettiin kiinnittää huomiota opintojen pitkittymiseen, yhdistettiin opiskelijavalintojen käytäntöihin kysymys siitä, mitkä tekijät vaikuttavat opinnoissa etenemiseen ja valmistumiseen (esim. Rantanen & Liski 2009; Huttunen 2010; Ahola & Spoo 2019). Omana tutkimusalueenaan voidaan vielä mainita laajemmassa yhteiskuntatieteellisessä viitekehyksessä operoiva valikointitutkimus (esim. Nurmi 1998; Nori 2011). Sinä tarkastellaan esimerkiksi erilaisista sosiaalisista taustoista tulevien valikoitumista eri koulutustasojen ja -aloille, eikä sillä ole välttämättä suoraa yhtymäkohtia opiskelijavalintojen käytännön järjestelyihin. Tämän artikkelin politiikkanäkökulmasta kyse

on esimerkiksi siitä, miten todistusvalinnan lisääminen vaikuttaa eri sukupuolten valikoitumiseen (vrt. OKM 2016).

Opiskelijavalinnat – kohti tulosohtjattua autonomiaa

Nykyisen reformikeskustelun taustalla on 1990-luvulla tapahtunut korkeakoulupolitiikan suunnanmuutos, johon liittyi korkeakoulutuksen arviointi, uusi ohjaus- ja rahoitusjärjestelmä sekä pyrkimys tehostaa korkeakoulujen toimintaa, erityisesti nopeuttaa koulutukseen sijoittumista ja parantaa läpäisyä. Kun kasvu vuosikymmenen vaihteessa kääntyi lamaksi ja leikkauksiksi, keskiöön nousi resurssien käytön tehostaminen ja koko korkeakoulutuksen yhteiskunnallinen relevanssi. Säädellystä autonomiasta siirryttiin tulosohtjattuun autonomiaan ja opiskelijavalintoja ajatellen aloituspaikkojen kontrollista tutkintomäärien kontrolliin. Myös opiskelijavalinnat olivat kohde, josta voitaisiin ja pitäisi erillisiä pääsykokeita karsimalla säästää (Ahola 2004, 13).

Ammattikorkeakoulujen perustaminen puolestaan ajankohtaisti kysymyksen jonkinlaisesta koko korkeakoulutuksen kentän kattavasta yhteishausta (Ahola & Nurmi 1998). Koska ammattikorkeakoulut rakennettiin keskiasteen ammatillisista oppilaitoksista, jotka jo kuuluivat keskiasteen yhteishakuun, oli luontevaa, että perustetuilla ammattikorkeakouluilla oli alusta alkaen oma sähköinen hakujärjestelmänsä (SA 257/1995).

Vuonna 1994 opetusministeriön selvitysmies Matti Halonen ehdotti valintamenettelyjen keventämistä ja joustavoittamista sekä valtakunnalliseen yhteishakuun siirtymistä. Yliopistot kuitenkin vastustivat tuolloin yhteishakuajatusta varsin yksituumaisesti, ja seuraava selvitysmies, Matti Jussila, suositti omassa selvityksessään vain yliopistot kattavan hakijarekisterin perustamista. Jussilan esitykseen sisältyi myös erilaisten yhteishaku- ja yhteisvalintakokeilujen käynnistäminen (Halonen 1994; Jussila 1996). Lisäksi haluttiin parantaa ensimmäistä jatkokoulutuspaikkaansa hakevien nuorten asemaa opiskelijavalinnoissa, mikä kirjattiin myös ensimmäisiin tulossopimuksiin. Jussilan esittämä hakija- ja opinto-oikeusrekisteri (HAREK) perustettiin vuonna 1998. Yhteishakujärjestelmän kehittäminen sen sijaan viivästyi, kun korkeakoulupolitiikan uudet avaukset, esimerkiksi ns. Bolognan prosessi ja siihen liittyvä kansainvälistyminen saivat suurimman mielenkiinnon.

Koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1995–2000 (KESU 1996) oli jo todettu, että yliopistojen opiskelijavalinnoissa

ylioppilastutkintoa tulisi käyttää ”monipuolisesti hyväksi”. Lisäksi oli linjattu, että maisterin tutkinto tulisi suorittaa viidessä vuodessa ja että koulutuksen läpäisyprosentin tulisi nousta 75:een. Näiden tavoitteiden toteutumisen edellytyksiä ja opintojen etenemisen tehostamista mietti opetusministeriön työryhmä, joka antoi mietintönsä vuonna 1998 (OPM 1998). Siinä tarkasteltiin opintoja hidastavia tekijöitä ja esitettiin joukko pääosin järjestelmäteknisiä toimenpiteitä (opintotuki, tutkintorakenne, tutkintovaatimukset, opiskeluoikeuden määrittely) opintojen nopeuttamiseksi.

Vaikka Bolognan prosessi ei ollut tuolloin vielä käynnistynyt, meillä kandidaatin tutkinnot oli jo otettu käyttöön lähes kaikilla koulutusaloilla. Näiden ajateltiin osaltaan nopeuttavan opintoja ja vähentävän keskeyttämistä. Toisin kuitenkin kävi, eikä myöskään opiskelijavalintojen remontti edennyt, koska kandidaatin tutkinto jäi luonteeltaan pakolliseksi välitutkinnoksi, ja opiskelijat valittiin entiseen malliin maisterin tutkintoon saakka (Ahola 2012b; KKA 2010).

Uutta vauhtia kehittämistoimiin tuli, kun Matti Vanhasen ykköshallituksen ohjelmaan kirjattiin, että opetusministeriön tulee laatia heti hallituskauden alussa toimenpideohjelma tutkintoaikojen lyhentämiseksi (Hallitusohjelma 2003). Taustalla oli Korkeakoulujen arviointineuvoston (KKA) tekemä opiskelijavalintojen arviointi. Se esitti uusien ylioppilaiden aseman parantamista esimerkiksi kiintiöin tai lisäpistein sekä ylioppilastutkinnon parempaa hyödyntämistä. Lisäksi esitettiin, että tulisi selvittää mahdollisuus rakentaa sähköinen yhteishakujärjestelmä (Sajavaara ym. 2002). Opetusministeriön oman työryhmän muistio ilmestyi loppuvuodesta 2003. Siinä pohdittiin perusteellisesti opintojen pitkittymisen ja keskeyttämisen syitä sekä esitettiin kymmenen kohdan toimenpideohjelma. Jo edellä mainittujen järjestelmä uudistusten lisäksi listalla oli nyt myös yliopistojen opiskelijavalinnan uudistaminen sekä lukuvuosien käytön tehostaminen. Myös yliopistojen rahoitusjärjestelmää haluttiin kehittää tehokasta opiskelua tukevaksi. Käytännössä tämä tarkoitti lähinnä sitä, että normiajassa valmistumisesta tulisi uusi tuloksellisuusmittari (OPM 2003).

Tämän jälkeen opetusministeriö kutsui taas uuden selvitysmiehen, jonka raportti ilmestyi vuonna 2004. Selvitysmies Ahola esitti, että ensi vaiheessa luodaan HAREK:in yhteyteen sähköinen yhteishakujärjestelmä. Tämän jälkeen edettäisiin valintayksiköitten määrän vähentämiseen, valintojen yksinkertaistamiseen ja lopulta yhteisvalintaan kaikilla niillä koulutusaloilla, joille se luontevasti sopii. Lisäksi esitys sisälsi joukon erityistoimia, joilla

uusien ylioppilaiden ja muiden ensimmäistä jatkokoulutuspaikkaansa hakevien asemaa voitaisiin parantaa (Ahola 2004).

Yliopistojen sähköinen yhteishakujärjestelmä otettiin vihdoin käyttöön syksyllä 2009. Perusongelmat kuitenkin säilyivät sitkeästi, ja opetusministeriön uusi nopeuttamistyöryhmä julkaisi mietintönsä maaliskuussa 2010 (OPM 2010). Agendalle oli tullut uusi elementti, työurien pidentäminen, joka oli Matti Vanhasen toisen hallituksen innovaatio (Hallitusohjelma 2007). Mietinnössä tarkasteltiin koko koulutusprosessia, koulutuksen nivelvaiheissa etenemistä ja työelämään sijoittumista. Uutta raportissa oli esimerkiksi aiempaa tarkemman huomion kiinnittäminen ohjauksen resursseihin, opintoprosesseihin sekä opiskelijoiden jaksamiseen ja opiskelukykyyn. Opiskelijavalintojen osalta esitettiin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sähköisten hakujärjestelmien yhdistämistä, suorien todistusvalintojen lisäämistä sekä sitä, että ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakevat valittaisiin omana ryhmänään (OPM 2010, 34-36).

Sekä selvitysmies Aholan raportissa että KKA:n arviossa tutkintorakenneuudistuksesta (Bolognan prosessi) kiinnitettiin huomiota kandidaatin tutkinnon rooliin korkeakoulujen tutkintojärjestelmässä (Ahola 2004; Sajavaara ym. 2002). Erityisesti opiskelijavalintojen näkökulmasta kyse oli siitä, pitäisikö kandidaatin tutkinnon olla korkeakoulutuksen yhtenäinen perustutkinto. Tässä suhteessa opetusministeriö on toistaiseksi ollut vahvasti duaalimallin kannalla. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sähköiset hakujärjestelmät kuitenkin yhdistettiin, ja kevään 2015 haussa hakijoilla oli mahdollisuus hakea samalla sähköisellä lomakkeella maksimissaan kuutta¹ korkeakoulupaikkaa (SA 293/2014).

Vuonna 2015 korkeakoululakeja muutettiin niin, että korkeakoulujen tuli varata osa paikoista ensikertalaisille eli niille, joilla ei ole korkeakoulututkintoa tai opiskelupaikkaa. Samalla otettiin käyttöön käsite siirto-opiskelija, ja korkeakoulut voivat nyt järjestää erillisiä siirtohakuja (SA 256/2015; SA 257/2015). Siirtohauilla halutaan vapauttaa paikkoja varsinaisessa yhteishaussa ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakeville.

Myös Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa toistetaan tavoite työurien pidentämisestä erityisesti niiden alkupäästä. Hallitusohjelman mukaan korkeakoulujen opiskelijavalintoja

¹ Yliopistojen aiemmassa omassa yhteishaussa hakija sai esittää yhdeksän hakutoivetta (SA 770/2009). Lisäksi hän saattoi hakea ammattikorkeakoulujen yhteishaussa neljää AMK paikkaa ja lisäksi kahta paikkaa ammatillisessa opettajankoulutuksessa (SA 1044/2009). Tuolloin oltiin siis samoissa lukemissa, mitä Numminen (1987) kertoo opetusministeriön aikoinaan kaavailleen.

tullaan uudistamaan niin, että toimenpiteet vähentäisivät tarpeettomia välivuotia ja aikaistaisivat korkeakouluopintojen alkua (Hallitusohjelma 2015). Uutena työkaluna pakissa on todistusvalinnan lisääminen ja pitkää valmentautumista vaativista pääsykokeista luopuminen. Näitä tavoitetta lähti tarkemmin selvittämään opetusministeriön asettamat kaksi työryhmää (OKM 2016; OKM 2017a).

Työryhmien tavoitteena oli selvittää, miten toisen asteen tutkintoja voitaisiin paremmin hyödyntää korkeakouluihin opiskelijavalinnoissa. Loppuraporteissaan ne esittivät varsin yksituumaisesti todistusvalinnan lisäämistä korkeakouluihin haettaessa. Tällä karsittaisiin pitkää valmistautumista vaativia valintakokeita ja myös tarvetta osallistua valmennuskursseille. Raporteissa nostetaan esiin myös korkeakoulujen valintamenettelyiden signaalivaikutus toiselle asteelle. Jos ylioppilastutkinto ja ammatilliset todistukset huomioitaisiin paremmin korkeakouluihin haettaessa, nostaisi tämä toisen asteen opintojen arvotusta ja kannustaisi opiskelijoita menestymään opinnoissaan paremmin. Opiskelijavalinnoissa pitäisi kuitenkin edelleen huomioida yhdenvertaisuus hakijoiden kesken, hakijoiden aiemmin suoritettujen opintojen tunnustaminen niin itse hakuvaiheessa kuin korkeakouluopintojen aikana, sekä turvata ns. toisen mahdollisuuden reitit korkeakouluopintoihin. (OKM 2016; OKM 2017a.)

Voidaan siis kaiken kaikkiaan todeta, että opetusministeriö on pyrkinyt hyvin määrätietoisesti ratkomaan korkeakoulutukseen hakeutumisen ja pääsyn ongelmia sekä kehittämään opiskelijavalintoja ja opintojen kulkua. Ja kuten johdannossa todettiin, on korkeakoulujen ja ministeriön välillä jo sovittu varsin pitkälle menevistä uudistuksista. Koska koulutusmääriä ei enää 2000-luvulla ole voitu juurikaan lisätä, on hakijasuma vuosi vuodelta vain kasvanut, ja parin ensimmäisen yhteishakukierroksen jälkeen tilastot osoittavat, että esimerkiksi ensikertalaisuuskiintiöillä ei ole ollut suurtakaan merkitystä. Onkin syytä palauttaa mieliin vuoden 1984 opiskelijavalintatoimikunnan havainnot opiskelijavalintapolitiikan reunaehdoista, joihin kuuluvat mm. yleiset yhteiskunta- ja koulutuspoliittiset tavoitteenasettelut, koulutuksen mitoitusratkaisut, rekrytointipohjan laajuus ja hakijasumat sekä nuorten ammatti- ja koulutuspreferenssit. Toimikunnan mukaan ”opiskelijavalintojen uudelleenjärjestelyllä voidaan vain rajoitetussa määrin säädellä niitä ongelmia, joihin usein viitataan opiskelijavalinnoista puhuttaessa” (Kom 1986, 104; vrt. Jussila 1996, 38). Opintojen nopeuttaminen on selvästikin yksi tällainen ongelma.

Toiveiden ja todellisuuden välimaastossa

Korkeakoulutukseen hakeutuu vuosittain noin 150 000 nuorta ja aikuista, mutta koulutuspaikkoja on jaossa vain vajaalle kolmannekselle. Erityisen hankala on uusien ylioppilaiden asema hakijasumassa. Itse asiassa heidän tilanteensa on viimevuosina vain heikentynyt. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 valmistuneista ylioppilaista vain joka neljäs jatkoi välittömästi opiskelua korkeakouluissa (TK 2017).

Hakijasumalla tai ylioppilassumalla (Ahola 2010) ja vaikealla sisäänpääsillä on monia seuraus- ja kerrannaisvaikutuksia. Yksi liittyy välivuosiin. Tarkastelukulmasta riippuen välivuodet on nähty joko positiivisena taikka negatiivisena asiana. Opetusministeriön tavoitteena on erityisesti tarpeettomien välivuosien vähentäminen opiskelijavalintoja kehittämällä ja koulutukseen pääsyä sujuvoittamalla. Välivuosien ohella opintouria pidentää se, että moni niistä, jotka eivät onnistu saamaan ensisijaisesti tavoittelevaansa koulutuspaikkaa, mutta aloittavat kuitenkin opiskelun muualla, hakevat seuraavana vuonna uudestaan. Uudelleenhakijoiden määrää kasvattavat lisäksi ne, jotka huomaavat päätyneensä väärälle alalle tai muista syistä pettyvät alkuperäiseen koulutusvalintaansa. (Galli & Ahola 2011.)

Tällä hetkellä noin neljännes uusista ylioppilaista ei hae samana vuonna tutkintotavoitteeseen koulutukseen². Jos näistä ”turhista” välivuosista päästäisiin valintoja uudistamalla eroon, ja lähes kaikki hakisivat, tarkoittaisi tämä vain sitä, että entistä useampi joutuisi pitämään pakollisen välivuoden, kun ei onnistu koulutuspaikkaa saamaan. Koulutukseen hakeutuminen ja pääsy onkin siinä mielessä nollasummapeliä, että jos joidenkin ryhmien koulutukseen pääsyä helpotetaan, merkitsee se sitä, että toisten pääsymahdollisuudet heikkenevät.

Nopeuttamisen nollasummapeli

Ensikertalaiskiintiöillä on nimensä mukaisesti tarkoitus nopeuttaa ensimmäistä koulutuspaikkaansa hakevien koulutukseen sijoittumista. Nykylainsäädännön mukaan hakijat voidaan jakaa koulutustaustansa mukaan eri hakijaryhmiin. Tällöin tulee kuitenkin huolehtia siitä, että eri valintaryhmissä noudatetaan yhdenmukaisia valintaperusteita ja että muiden kuin ensikertalaisten mahdollisuudet päästä koulutukseen eivät muodostu hakijoiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta kohtuuttoman vaikeiksi. Ensikertalaisiksi

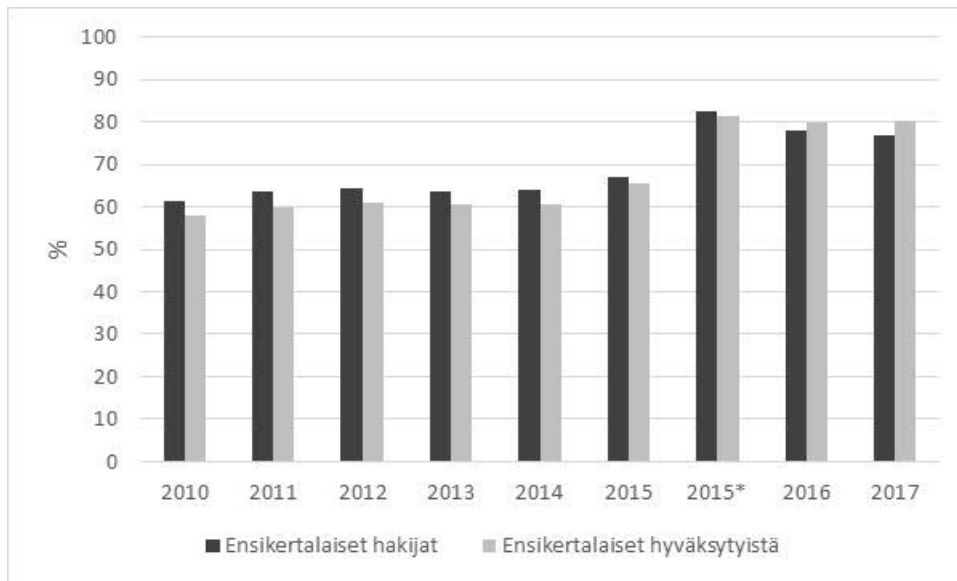
² Moni kuitenkin aloittaa opinnot muualla, esim. erilaisissa opistoissa, joissa voi opiskella yliopistollisia aineita ja näin valmentautua seuraavan vuoden pääsykokeisiin.

korkeakoululaeissa määriteltiin ne ”jotka eivät ole aikaisemmin suorittaneet Suomen koulutusjärjestelmän mukaista korkeakoulututkintoa eivätkä vastaanottaneet korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa tai ovat ottaneet opiskelupaikan vastaan kevätlukukaudella 2014 tai sitä ennen alkaneesta koulutuksesta, mutta eivät ole suorittaneet korkeakoulututkintoa” (SA 558/2009 ja 932/2014).

Kun Opetushallitus (OPH) tiedotti huhtikuun alussa 2016 kevään yhteishausta, realisoitui ensimmäinen toiveiden ja todellisuuden ristiriita: hakijoista 80 prosenttia oli ensikertalaisia, ja korkeakoulujen ilmoitusten mukaan noin 45 prosenttia aloituspaikoista oli varattu ensikertalaisille (OPH 2016). Vaikka kaikki uudet opiskelijat olisi valittu ensikertalaisista, olisi kuitenkin saman verran ensikertalaisia jäänyt vaille koulutuspaikkaa. Sadan prosentin kiintiö on tietysti käytännössä mahdoton em. lainsäädännön perusteella. Tehokkaampi keino oli 2000-luvun puolivälissä käyttöön otettu uusien ylioppilaiden lisäpisteet, joista piti kuitenkin parin vuoden päästä luopua, kun eduskunnan oikeusasiamies totesi ne tasa-arvolainsäädännön vastaisiksi (Ahola 2010).

Ensikertalaisten hakeutumista ja pääsyä on tarkasteltu seuraavassa kuviossa yliopistohakijoiden osalta Vipusen tilastotiedoin. Vuosien 2010-2015 luvut perustuvat Tilastokeskuksen toimittamiin tietoihin, joissa ensikertalaisia ovat ne, joilla ei ole edellisen vuoden korkeakouluopintoja tai aikaisempia korkeakoulututkintoja. Määrittely on siis hieman suppeampi kuin nykyinen määritelmä. Tästä syystä ensikertalaisten osuudet ovat noin 20 prosenttiyksikköä pienemmät. Kuvioon on otettu myös toinen tieto vuodelta 2015, joka perustuu OPH:ssa tehtyyn laskelmaan käyttäen nykyistä määritelmää (ks. Ahola ym. 2018).

Kuvio kertoo ennen kaikkea sen, että ensikertalaisia tulee valituksi suurin piirtein saman verran kuin heitä on hakijoissakin. Vuosina 2010-2015, ennen ensikertalaiskiintiöiden käyttöönottoa, ensikertalaiset pärjäsivät valinnoissa vain hieman heikommin kuin muut hakijat. Ero selittyy osin sillä, että mukana ovat kaikki hakijat. Vuosien 2016 ja 2017 luvuissa on vain ensimmäisen syklin hakijat, ja ero on nyt hienoisesti ensikertalaisten hyväksi. Kiintiöistä ei tässä ole selittäjäksi, sillä OPH laski *Valmiina valintoihin* -työryhmälle, että vain noin 250 hakijaa hyötyi ensikertalaisuudesta, eli ohitti valinnassa kiintiön ansiosta ei-ensikertalaisen (OKM 2016, 19). Tämäkin kertoo siitä, mikä jo edellä todettiin: kiintiöt ovat tehottomia tilanteessa, jossa valtaosa hakijoista on ensikertalaisia.

Kuvio 1. Ensikertalaisten osuus yliopistoon hakeneista ja hyväksytyistä 2010-2017 (Vipunen, *OPH)

Nopeuttamispolitiikan näkökulmasta juuri tämä koko hakijajoukkoa koskeva ”iso kuva” on oleellinen. Eri koulutusaloilla sekä hakeminen että pääsy sen sijaan vaihtelevat. Lisäksi tulisi tarkastella erikseen tuoreiden ylioppilaiden³ tilannetta. Vipusen tiedoilla tämä onnistuu vain osittain. Jos katsotaan niitä alle 21 vuotiaita hakijoita, jotka hakivat suomalaisella tai kansainvälisellä yo-todistuksella (noin puolet kaikista ensikertalaisista), oli heidän hyväksymisasteensa kevään 2017 haussa 30 prosenttia. Se on hieman parempi kuin kaikkien ensikertalaisten hyväksymisaste, joka oli 26 prosenttia. Tämä johtuu pääosin kahden suuren alan, tekniikan ja luonnontieteiden, opiskelijavalinnasta, joissa merkittävä osa hakijoista valitaan suoralla todistusvalinnalla.

Liitetaulukossa 1 on esitetty koulutusaloittaiset hyväksymisasteet em. määrittelyn mukaisten tuoreitten ylioppilaiden, kaikkien ensikertalaisten ja ei-ensikertalaisten osalta. Siitä nähdään, että tuoreet ylioppilaat pärjäävät tekniikan ja luonnontieteiden lisäksi suhteellisen hyvin esimerkiksi maa- ja metsätieteissä sekä musiikkialalla. Musiikkiala on mielenkiintoinen tapaus, koska siellä ei-ensikertalaiset pärjäävät yhtä hyvin kuin tuoreet ylioppilaat. Samoin esimerkiksi luonnontieteissä ja teologiassa ei-ensikertalaiset pärjäävät hieman paremmin kuin kaikki ensikertalaiset. Vain kahdella alalla ei-ensikertalaiset pärjäävät valinnoissa selvästi paremmin kuin ensikertalaiset, terveystieteissä ja liikunnassa. Myös eläinlääketieteessä ei-

³ Käytän artikkelissa eri aineistoissa hieman eri tavoin määrittyvästä joukosta käsitettä ”tuoreet ylioppilaat” erotuksena ”uusista ylioppilaista”, jotka ovat kunakin vuonna kirjoittavien ylioppilaiden joukko.

ensikertalaiset pärjäävät suhteellisen hyvin. Kasvatustiede taas on esimerkki alasta, jolla ensikertalaiset pärjäävät hieman paremmin kuin ei-ensikertalaiset, mutta ensikertalaisista tuoreet ylioppilaat pärjäävät selvästi heikoimmin.

Syyt eroihin juontuvat suurelta osin alan valintakäytännöistä ja siitä, ketkä ylipäättään eri aloille hakeutuvat. Osittain selitys voi myös löytyä siitä, miltä hakusijalta hakija on tullut valituksi, ja mikä on ollut hänen ykköstoiveensa. Esimerkiksi moni alemmilta hakusijoilta luonnontieteeseen valittu on hakenut ensisijaisesti lääketieteeseen, jonka hakijoissa on hieman keskimääräistä enemmän ei-ensikertalaisia. Kaiken kaikkiaan liitetaulukko kertoo sen, että muutamaa suhteellisen pientä alaa lukuun ottamatta ensikertalaiset ja tuoreet ylioppilaat pärjäävät valinnoissa suhteellisen hyvin. Nopeuttamispolitiikan näkökulmasta olisi esimerkiksi täysin merkityksetöntä yrittää parantaa ensikertalaisten asemaa terveystieteissä tai liikunnassa. Kummatkin ovat aloja, joilla valtaosa hakijoista jää joka tapauksessa ilman koulutuspaikkaa, terveystieteissä 88 ja liikunnassa 94 prosenttia. Varsinainen ongelma on siis jo edellä mainittu hakijasuma.

Nyt voidaan palata siihen, mitä luvun alussa sanottiin uusien ylioppilaiden hakemisesta ja turhista välivuosista. Ministeriön ajattelutavan mukaan opiskelijavalintojen yksinkertaistaminen johtaisi siihen, että lähes kaikki hakisivat heti ylioppilaaksitulovuonna koulutukseen. Kun otetaan huomioon, että tuoreet ylioppilaat pärjäävät valinnoissa hieman paremmin kuin muut, voidaan laskea, miten heidän osuutensa uusista opiskelijoista kehittyisi uudistuksen myötä. Liitetaulukon 1 taustalla olevista luvuista voidaan laskea, että valituista vajaa puolet (46 %) oli tuoreita ylioppilaita. Jos koko hakematta jättänyt neljännes hakisi, ja hyväksymissuhteet säilyisivät ennallaan (tuoreista hyväksyttiin 30 ja muista 22 prosenttia) olisi hyväksytyistä nyt hieman yli puolet (53 %) tuoreita ylioppilaita. Nuppilukuna tämä olisi noin 1300 tuoretta ylioppilasta, jotka välivuodesta luopumalla saisivat korkeakoulupaikan⁴.

Yksi nopeuttamispolitiikan kulmakivi, kun muistetaan, että valituksi tullaan suurin piirtein samassa suhteessa kuin ollaan hakijoissa, on siis lisätä tuoreiden ylioppilaiden ja muiden ensikertalaisten määrää hakijajoukossa. Toinen keino on yrittää parantaa ensikertalaisten asemaa valinnoissa, johon mm. kiintiöillä tähdätään. Asiaa tarkastellaan lähemmin

⁴ Jääköön lukijan ratkaistavaksi onko tämä paljon vain vähän. Vertailuksi mainittakoon, että kun ns. yhden korkeakoulupaikan säännötä aikoinaan valmisteltiin, arvioitiin useamman korkeakoulupaikan vastaanottaneita olleen noin 3000-4000 (esim. Jussila 1996).

seuraavassa jaksossa, jossa zoomataan valintajärjestelmässä aina hakukohteiden tasolle saakka.

Sirpaloitunut hakukenttä

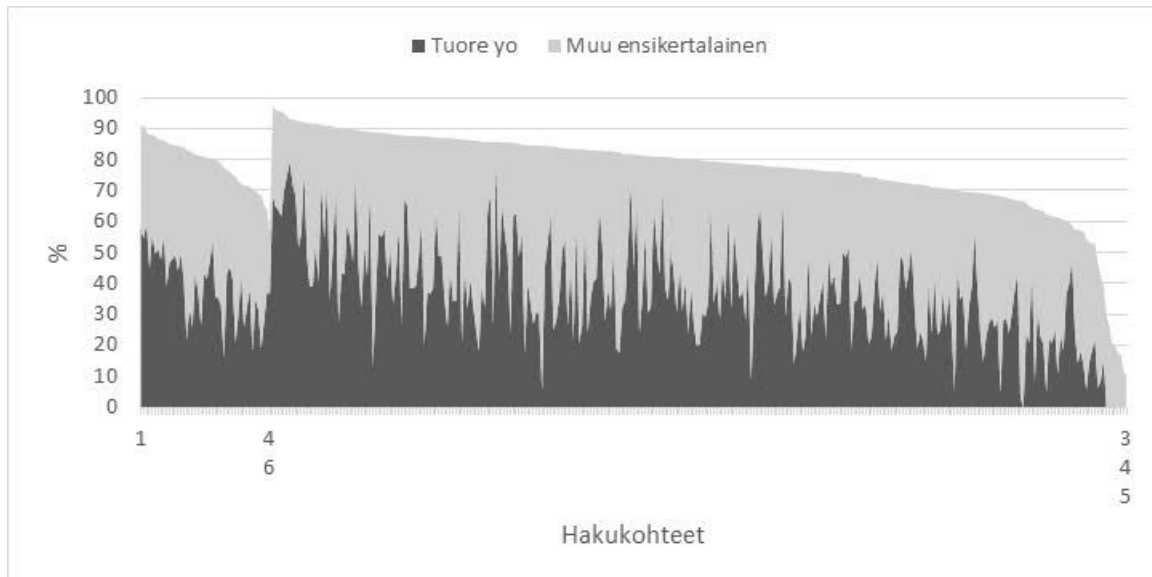
Ensikertalaisryhmien pääsymahdollisuudet vaihtelevat osin suurestikin koulutusaloittain, kuten liitetaulukko osoittaa. Kun asiaa tarkastellaan hakukohteiden tasolla, kuva pirstoutuu entisestään. Yksi järjestelmätason ongelma onkin hakukohteiden suuri määrä. Ministeriö on jo pitkään ajanut laajempiin valintayksiköihin siirtymistä (OPM 2010; vrt Ahola 2004). Ajatus on, että hakeutuminen nuoren näkökulmasta helpottuu, kun hakukohteet ovat selkeämpiä ja ymmärrettäviä kokonaisuuksia (OKM 2016). Tällaisen mallin suunnittelu alkoi itse asiassa jo Bolognan prosessin myötä, kun keskusteltiin laaja-alaisista kandidaattiohjelmista, joita on sittemmin myös perustettu. Uudelleenhakemisen on ajateltu vähenevän, kun laaja-alaiseen kandidaattiohjelmiaan valittu opiskelija voi opintojen aikana päättää, mihin haluaa maisterivaiheessa erikoistua.

Hakukohteiden määrä yliopistojen ensimmäisen syklin koulutuksissa on jo jonkin verran vähentynyt. Kevään 2016 haussa niitä oli 502 ja kevään 2017 haussa 440. Määrä on kuitenkin edelleen suuri. Tosin mukana on paljon sellaisia erityisiä hakukohteita, joissa paikkojakin on vähän, esimerkkinä vaikka musiikkialan koulutukset, avoimen väylän valinnat, luonnontieteiden alalla eri kilpailujen kautta valittavat sekä ulkomailla korkeakoulukelpoisuuden hankkineiden valinnat. Käytännössä hakukohteita voidaan yhdistää vain tiettyyn rajaan asti.

Kuviossa 2 on esitetty ensikertalaisten osuus hakijoista hakukohteittain sekä tuoreitten ylioppilaiden osuus ensikertalaisista kevään 2016 yhteishaussa⁵. Mukana ovat vain ne 345 hakukohdetta, joissa oli vähintään 20 hakijaa. Koska suurin osa hakukohteista on pieniä (200 hakukohteessa on alle 100 hakijaa, 25 hakukohteessa on vähintään 500 hakijaa ja 46 kohteessa vähintään 300 hakijaa) kuvio on jaettu kahteen osaan. Alkupäässä on vähintään 300 hakijan hakukohteet ja loppupäässä muut. Kummankin ryhmän osalta hakukohteet ovat ensikertalaisten osuuden mukaisessa järjestyksessä. Kuvio lukuohje on seuraava: järjestyksessä 1. hakukohteessa, joka siis kuuluu yli 300 hakijan kohteisiin, 91 prosenttia

⁵ Tiedot perustuvat OPH:n yhteishakurekisteristä saatuun aineistoon. Siinä tuoreitten ylioppilaiden määrittely on pystytty tekemään hieman tarkemmin, kuin edellä kuvatuissa Vipusen tiedoissa. Mukana luvuissa ovat vain kotimaiset hakijat ja ne koskevat ensisijaista hakukohdetta. Viitataan tähän aineistoon artikkelissa merkinnällä OPH-data (ks. Ahola, Asplund & Vanhala 2018).

hakijoista oli ensikertalaisia ja 58 prosenttia tuoreita ylioppilaita. Järjestyksessä viimeisessä, 345. hakukohteessa ensikertalaisten osuus oli vain 10 prosenttia, eikä sinne hakenut yhtään tuoretta ylioppilasta.

Kuvio 2. Ensikertalaisten ja tuoreitten ylioppilaiden osuudet yliopistohakijoista hakukohteittain kevään 2016 yhteishaun 1. hakukohteessa (OPH-data)

Vaikka 46 suurinta hakukohdetta kerää reilun puolet (55 %) hakijoista, tulee niistä kuitenkin valituksi vain 39 prosenttia hakijoista (35 % tuoreista ylioppilaista). Tämä johtuu siitä, että isoihin hakukohteisiin lukeutuvat sellaiset hakupainealat kuin lääke- ja kauppatiede.

Hakukohteiden suurentaminen ei siis välttämättä ole mikään patenttiratkaisu nopeuttamisen näkökulmasta, vaikka voikin yksinkertaistaa hakemista hakijan näkökulmasta.

Kuviosta nähdään ensinnäkin se, että valtaosassa hakukohteista ensikertalaisten osuus on suuri (vrt. kuvio 1). Vain viidenneksessä se on alle 70 prosenttia ja vain muutamassa (11 kpl) alle puolet. Toinen huomio on tuoreiden ylioppilaiden osuuden suuri vaihtelu ensikertalaisissa. Joissain koulutuksissa ensikertalaiset ovat valtaosin tuoreita ylioppilaita, joissain tuoreita ei ole lainkaan. Jälkimmäisessä ryhmässä on lähinnä hoito- ja terveystieteiden hakukohteita. Edellisen ryhmän kärjessä puolestaan on tekniikan ja luonnontieteiden hakukohteita. Eri hakijaryhmillä on siis selkeästi erilaiset koulutuspreferenssit, mitä hakukohteen valintaan tulee.

Haun suuntautumisen lisäksi oleellista on se, miten ensikertalaisten ja tuoreitten ylioppilaiden pääsymahdollisuudet vaihtelevat. Nopeuttamispolitiikan näkökulmasta voisi ajatella, että tuoreita ylioppilaita pitäisi saada enemmän hakijoiksi niihin koulutuksiin, missä heidän pääsymahdollisuutensa ovat parhaat, esimerkiksi tekniikkaan ja luonnontieteisiin. Käytännön kannalta tämä ei kuitenkaan ole erityisen järkevää, varsinkin kun tiedetään, että hakijoiden preferenssit ovat varsin pysyviä. Lisäksi nopeuttamisen nollasummapelistä seuraa, että jos joku saa houkuteltua hakijoikseen enemmän tuoreita ylioppilaita, ovat he poissa muualta. Lakennallisesti tilanne on kuitenkin samanlainen kuin edellä kuvatussa esimerkissä, jossa oletettiin kaikkien valmistuvien ylioppilaiden hakevan koulutukseen: tuoreiden osuus valituista nousisi jonkin verran.

Oleellisempi kysymys on, mitä muuta – kiintiöiden lisäksi – voidaan tehdä niillä aloilla, joilla tuoreet ylioppilaat ja muut ensikertalaiset pärjäävät valinnoissa muita huonommin. Oma kysymyksensä on vielä se, keitä eri koulutusyksiköt opiskelijoikseen haluavat. Paras tietämys tämän tapaisista nopeuttamispolitiikan reunaehdoista on tietysti valintayksiköillä itsellään, ja heidän pitäisi myös pystyä autonomiansa puitteissa päättämään omista valinnoistaan.

Taulukko 1. Kevään 2016 yhteishaun yliopistojen ensisijaisten hakukohteiden tyypittely

1. Isot hakukohteet	46
1.1 tuoreitten ylioppilaiden osuus hakijoista keskimääräistä suurempi	24
1.1.1 tuoreitten hyväksymisaste keskimääräistä suurempi	3
1.1.2 tuoreitten hyväksymisaste keskimääräistä pienempi	21
1.2 tuoreitten ylioppilaiden osuus hakijoista keskimääräistä pienempi	22
1.2.1 tuoreitten hyväksymisaste keskimääräistä suurempi	5
1.2.2 tuoreitten hyväksymisaste keskimääräistä pienempi	17
2. Pienet hakukohteet	299
2.1 tuoreitten ylioppilaiden osuus hakijoista keskimääräistä suurempi	121
2.1.1 tuoreitten hyväksymisaste keskimääräistä suurempi	87
2.1.2 tuoreitten hyväksymisaste keskimääräistä pienempi	34
2.2 tuoreitten ylioppilaiden osuus hakijoista keskimääräistä pienempi	178
2.2.1 tuoreitten hyväksymisaste keskimääräistä suurempi	83
2.2.2 tuoreitten hyväksymisaste keskimääräistä pienempi	95

Taulukosta 1 nähdään, miten kuvion 2 hakukohteet jakautuvat hakijamäärän, tuoreitten ylioppilaiden osuuden sekä heidän hyväksymisasteidensa mukaan. Isoissa hakukohteissa niiden kohteiden osuus, joihin tuoreita ylioppilaita hakee keskimääräistä enemmän ja vähemmän on suurin piirtein yhtä suuri (24/22). Kummassakin ryhmässä vähemmistönä ovat ne kohteet, joissa tuoreitten hyväksymisaste on keskimääräistä suurempi. Pienissä

hakukohteissa enemmistönä ovat ne, joissa tuoreitten ylioppilaiden osuus hakijoista on keskimääräistä pienempi (178/121). Tässä ryhmässä on suurin piirtein yhtä paljon niitä kohteita, joissa tuoreitten hyväksymisaste on keskimääräistä suurempi tai pienempi (83/95). Niissä kohteissa taas, joissa tuoreitten hakijaosuus on keskimääräistä suurempi, on selvästi enemmän sellaisia kohteita, joissa heidän hyväksymisasteensa on keskimääräistä suurempi (87/34).

Hakukohteissa joissa on keskimääräistä enemmän tuoreita ylioppilaita hakijoina ja joissa heidän hyväksymisasteensa on korkea, tilanne on nopeuttamispolitiikan näkökulmasta hyvä, eikä uusia toimenpiteitä välttämättä tarvita. Joissain hakukohteissa voisi kuitenkin myös miettiä mahdollisuuksia sisäänoton kasvattamiseen, mikä onkin ainoa tehokas keino hakijasuman purkamiseksi. Muissa hakukohteissa tulisi arvioida kiintiöiden mitoittamista ja toimivuutta, tarkastella eri valintatapoja sekä arvioida, miten edessä oleva todistusvalinnan lisääminen tulee vaikuttamaan hakijaprofiiliin ja eri hakijaryhmien pääsymahdollisuuksiin.

Onko todistusvalinta ratkaisu?

Opetusministeriön *Valmiina valintoihin* -työryhmä selvitti valintatapojen vaikutusta eri sukupuolten valituksi tulemiseen kevään 2016 yhteishakuaineistolla (OKM 2016, 68). OPH:n työryhmän käyttöön laatimassa aineistossa on luokiteltu opiskelijavalintarekisteriin tallennetut valintajonojen nimet, jotka kukin valintayksikkö kirjaa sinne omaa logiikkaansa noudattaen, eikä luokitus näin ole täysin aukoton, mutta antaa hyvän peruskuvan asiasta. Työryhmän esittämistä luvuista nähdään, että vain noin 15 prosenttia yliopistoihin hyväksytyistä tuli valituksi todistusvalinnalla. Suurin ryhmä on todistuksen ja valintakokeen yhteispisteillä valitut (50 %). Kolmannes valittiin pelkän valintakokeen tulosten perusteella, ja muutama prosentti on jäänyt luokittelematta.

Todistusvalinnan rooli oli vuonna 2016 merkittävä yliopistoissa vain luonnontieteellisellä (puolet valituista) ja teknistieteellisellä (kolmannes valituista) alalla. Kummatkin ovat aloja, joilla hakijoista miehet tulevat naisia hieman todennäköisemmin valituiksi. Raportin luvuista voidaan laskea, että aloille valittiin 3878 miestä (64 %). Jos kaikki olisi valittu todistusvalinnalla, miehiä olisi tullut valituksi 228 enemmän. Vaikutus olisi siis suhteellisen pieni.

Suurin piirtein samaan tulokseen päästään kevään 2016 yhteishakuaineistolla (OPH-data), kun tarkastellaan ensisijaiseen hakukohteeseen valittuja (ks. Ahola ym. 2018). Tekniikassa todistusvalinnalla valituista 19 prosenttia oli naisia. Yhteispisteillä valituista naisia oli 24 ja koepistevalinnalla valituista 26 prosenttia. Luonnontieteissä ero on jonkin verran suurempi naisten osuuksien ollessa vastaavasti 30, 50 ja 45 prosenttia. Tilanne kuitenkin muuttuu, jos sukupuolten osuuksia arvioidaan vain niiden hakukohteiden osalta, joissa todistusvalinta on käytössä (ks. sarake ”osuus hakukohteista” taulukossa 2). Tällöin tekniikassa ei nähdä mitään eroa eri valintatapojen välillä, ja luonnontieteissä naisia tulisi valituksi enemmän, jos valinnat tehtäisiin pelkän todistusvalinnan perusteella.

Tällainen yksinkertaistava laskutapa sisältää tietysti monta ongelmaa, ja on lopulta erittäin vaikea arvioida, miten todistusvalinnan lisääminen milläkin alalla vaikuttaa, ei ainoastaan miesten ja naisten pääsymahdollisuuksiin, vaan myös hakukäyttäytymiseen yleensä. Joka tapauksessa se huoli on esitetty, että todistusvalinta suosisi naisia ja että korkeakoulut naisistuisivat entisestään. Kun lisäksi tiedetään, että oppilaiden sosiaalinen tausta vaikuttaa koulusaavutuksiin, voidaan todistusvalinnan ennakoida lisäävän myös koulutukseen pääsyn sosiaalista eriarvoisuutta, toisin kuin opetusministeriön työryhmä arvelee (OKM 2016, 55).

Taulukko 2. Todistusvalintaa kevään 2016 yhteishaussa käyttäneiden hakukohteiden (1. hakusija), hakijat ja valitut sekä eri valintatavoin valittujen osuudet koulutusaloittain (OPH-data)

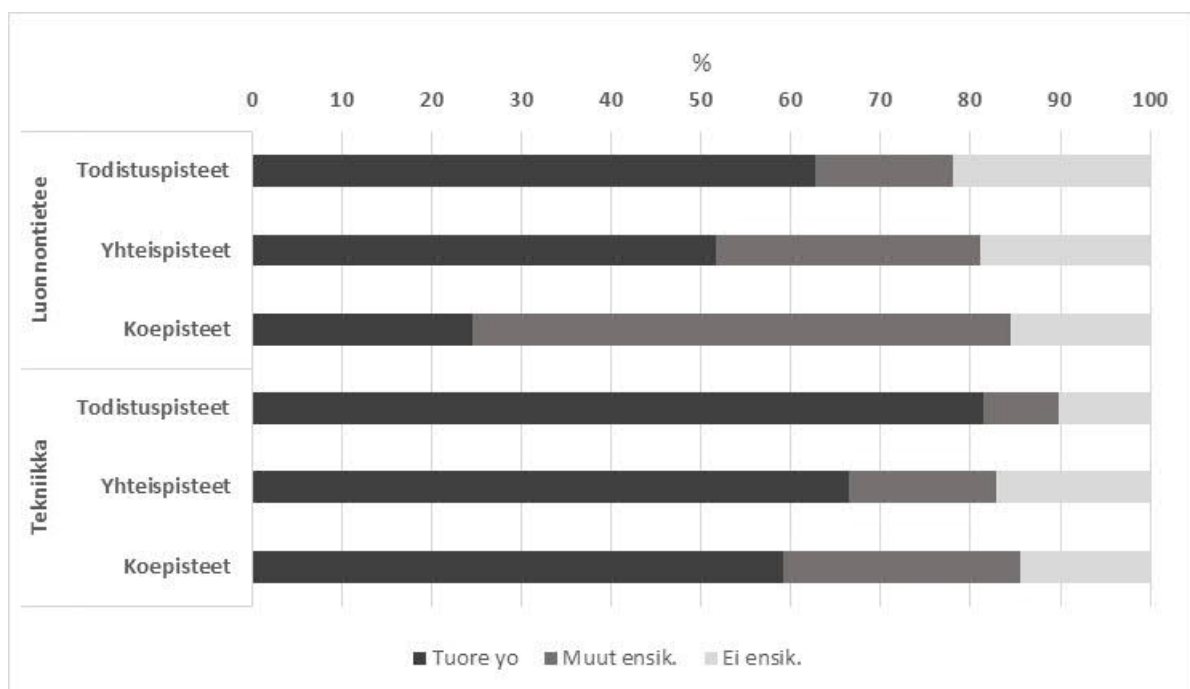
	Osuus haku- kohteista	Hakijat	Valitut	Tod %	Yp %	Kp %	Muut %
Teologia	28,6	93	35	5,7	62,9	31,4	0
Humanistinen ala	4,0	255	52	61,5	0	38,5	0
Kasvatustiede	2,4	536	49	18,4	12,2	38,8	30,6
Yhteiskuntatiede	7,8	607	158	15,2	15,8	53,2	15,8
Kauppatiede	7,1	227	74	45,9	23,0	31,1	0
Luonnontiede	52,8	2057	900	60,6	15,9	16,3	7,2
Tekniikka	52,1	3530	1455	50,5	38,6	10,9	0

Tod = todistusvalinta; Yp = yhteispistevalinta; Kp = koepistevalinta

Kevään 2016 yhteishakuaineistolla (OPH-data) voidaan arvioida myös sitä, miten eri valintatavat kohtelevat ensikertalaisia ja tuoreita ylioppilaita. Taulukossa 2 on kuvattu kuinka monessa alan 1. hakukohteessa käytettiin todistusvalintaa kevään 2016 yhteishaussa (osuus hakukohteista). Se on merkittävä vain tekniikassa ja luonnontieteissä, kuten jo yllä todettiin. Näillä aloilla todistusvalinnalla valittujen osuus on puolet tai yli. Muilla aloilla kohteita on vähemmän, mutta esimerkiksi humanistisella alalla ja kauppatieteissä todistusvalinnalla

valittujen osuus näissä kohteissa on suhteellisen suuri. Lisäksi kasvatus- ja yhteiskuntatieteissä on suhteellisen paljon sellaisia valittuja, joiden valintajono on luokittelussamme ”muu”, esim. avoimen väylä, soveltuvuuskokeet tai ne, joita ei voitu luokitella. Luonnontieteissä puolestaan tarjotaan opiskelupaikkoja esim. peruskoulun matematiikkakilpailussa menestyneille.

Jos katsotaan kaikkia todistusvalintaa käyttäviä hakukohteita, niiden hakijoista noin puolet (47 %) oli tuoreita ylioppilaita ja kolmannes (32 %) muita ensikertalaisia. Todistuspisteillä valituista selvä enemmistö (71 %) oli tuoreita ylioppilaita. Kuviossa 3 on vertailtu ensikertalaisryhmien osuuksia eri valintatavoilla valituista tekniikassa ja luonnontieteissä (muilla aloilla todistusvalinnalla valittujen määrä on niin pieni, että tulokset eivät ole kovin mielekkäitä).

Kuvio 3. Ensikertalaisryhmien osuudet eri valintatavoilla valituista tekniikan ja luonnontieteiden 1. hakukohteessa (OPH-data)

Kuviosta nähdään, että kummallakin alalla todistusvalinnan kautta paikan saa tuore ylioppilas muita todennäköisemmin. Luonnontieteissä hakijoista 36 ja tekniikassa 61 prosenttia oli tuoreita ylioppilaita. Alat eroavat kuitenkin siinä, että tekniikassa tuoreet ylioppilaat pärjäävät suhteellisen hyvin myös koepistevalinnassa. Kun katsotaan kaikkia ensikertalaisia, nähdään,

että luonnontieteissä eniten heitä valitaan koepistevalinnassa ja tekniikassa todistuspistevalinnassa. Erot ovat kuitenkin pienet, ja kun ensikertalaisia on joka tapauksessa valtaosa sekä hakijoista että valituista, ei luvuista voi tehdä kovinkaan pitkälle meneviä päätelmiä.

Keskeinen ongelma tällaisessa tarkastelussa on, ettei tiedetä, miten hakijat jakautuvat valinnoissa käytettäviltä ominaisuuksiltaan ja miten valintajärjestelmä jakaa heidät eri valintajonoihin. Hakeutuvatko esimerkiksi hyvin ylioppilaskirjoituksissa pärjänneet ylioppilaat juuri niihin hakukohteisiin, joissa suora todistusvalinta on käytössä? Lopputulokseen vaikuttaa myös se, missä järjestyksessä eri jonoista valittavat valitaan.

Käytetyllä aineistolla voidaan katsoa vain sitä, paljonko tuoreita ylioppilaita on hakenut niihin kohteisiin, joissa todistusvalinta on käytössä ja joissa se ei ole käytössä, sekä laskea heidän hyväksymisasteensa. Analyysi vahvistaa edellä saatua yleiskuvaa (liitetaulukko 1) tuoreiden ylioppilaiden pärjäämisestä tekniikan ja luonnontieteiden valinnoissa ja kuvion 3 kuvaa siitä, että syyt ovat pitkälti todistusvalinnoissa. Niissä hakukohteissa, joissa todistusvalinta oli käytössä, tuoreitten ylioppilaiden hyväksymisasteet olivat tekniikassa 49 ja luonnontieteissä 64 prosenttia. Niissä hakukohteissa, joissa ei ollut todistusvalintaa, tuoreitten hyväksymisasteet olivat selvästi alhaisemmat, tekniikassa vain 17 prosenttia ja luonnontieteissä 27 prosenttia. Osa erosta menee kuitenkin sen piikkiin, että niissä hakukohteissa, joissa ei käytetä todistusvalintaa, seula on paljon tiukempi. Tekniikassa todistusvalintakohteissa hyväksyttiin kaikista hakijoista 44 prosenttia ja muissa kohteissa 18 prosenttia. Luonnontieteissä vastaavat osuudet ovat 47 ja 26 prosenttia.

Jos arvioidaan tuoreiden ylioppilaiden osuuksien muutosta samalla tavoin kuin OKM:n työryhmä teki sukupuolten osalta, eli kaikki valittaisiin todistusvalinnan prosenttiosuuksilla, kasvaisi tuoreiden ylioppilaiden osuus tekniikassa 14 prosenttia ja luonnontieteissä 18 prosenttia. Käytännössä todistusvalinta ei tietenkään tule laajenemaan aivan sataprosenttiseksi. Mitä tapahtuu niillä aloilla, joilla todistusvalinta on vähäistä tai sitä ei ole lainkaan, jää nähtäväksi.

Esimerkiksi kauppatieteissä siirryttiin jo kevään 2018 yhteishaussa suurelta osin todistusvalintaan. Kuten taulukosta 2 nähtiin, vain seitsemässä prosentissa hakukohteista käytettiin todistusvalintaa kevään 2016 haussa. On selvää, että näin pienen esimerkkiaineiston perusteella on vaikea tehdä mitään päteviä johtopäätöksiä. Todistusvalintakohteiden 227 hakijasta kolmannes oli tuoreita ylioppilaita. Muissa kohteissa

tuoreiden osuus oli suurempi, 48 prosenttia. Todistusvalintakohteissa eri valintatavoilla valituista suurin piirtein saman verran, noin puolet, oli tuoreita ylioppilaita. Muissa hakukohteissa tuoreita tuli valituksi lähes yhtä paljon, 48 prosenttia. Näin laskien todistusvalinnan lisääminen kauppätieteissä ei siis juurikaan auttaisi. Tuoreiden ylioppilaiden osuus kasvaa vain, jos heidän hakijaryhmässään hyvin ylioppilaskirjoituksissa menestyneiden osuus kasvaisi.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että todistusvalinta ei välttämättä ole sellainen patenttiratkaisu opintojen nopeuttamiseen, kuin mitä opetusministeriö esittää. Kuten edellä kävi ilmi, valtaosalla valituista ylioppilastodistuksen pisteytys vaikuttaa jo tälläkin hetkellä valintaan – pelkän valintakokeen perusteella valittuja oli vain kolmannes kevään 2016 yhteishaussa valituista (OKM 2016, 68). Mikäli yhteispistevalinta suunnitellulla tavalla poistuu kokonaan, saattaa pääsykokeilla valittavien tilanne itse asiassa jopa kohentua.

Yleisen käsityksen mukaan ylioppilaskokeessa hyvin pärjäävät onnistuvat myös keskimääräistä paremmin valintakokeessa. Tämänkin katsotaan vähentävän todistusvalinnan lisäämisen vaikutusta. Asiasta on vain vähän hajatietoa tutkimuksissa, jotka liittyvät lähinnä valintojen ja opintojen etenemisen yhteyksiin. Tulokset kertovat kuitenkin, että valintakoe pisteiden ja lähtöpisteiden korrelaatiot ovat varsin matalia, ylimmillään noin 0,3:n luokkaa tai jopa negatiivisia (esim. Huttunen 2010; Kupiainen ym. 2018; Virén & Ollonqvist 2013; vrt. Ahola & Spoof 2019). Virénin ja Ollonqvistin mukaan tämä merkitsee sitä, että jos valinnoissa otettaisiin huomioon pelkästään menestyminen ylioppilastutkinnossa, saataisiin sisään aivan erilainen valittujen joukko (emt. 531). Kupiainen ym. puolestaan toteavat, että kun monilla aloilla hakijoitten lähtöpisteet ovat varsin korkeita, on valintakokeeseen valmistautumisella ja siinä onnistumisella suuri merkitys tuleeko valituksi vai ei (emt. 168).

Oleellista tässä kaikessa on kuitenkin se, että vaikka valitut yksilöt vaihtuisivatkin todistusvalinnan lisääntyessä, tosin Virénin ja Ollonqvistin arvio on ehkä yläkanttiin⁶, niin tämä ei vielä tarkoita sitä, että tuoreiden ylioppilaiden tai muiden ensikertalaisten koulutukseen sijoittuminen nopeutuisi – näistä ryhmistä tulee vain valituksi enemmän hyvin

⁶ Oikealla valinta-aineistolla asia olisi tietysti helppo selvittää. Sellaisen puutteessa voi kuitenkin tarkastella kuvitteellista aineistoa, jossa lähtöpisteiden ja valintakoe pisteiden välillä vallitsee nollakorrelaatio. Tällaisessa tapauksessa noin puolet valituista vaihtuisi. Virénin ja Ollonqvistin 0,3 korrelaation aineistossa vaihtuvuus olisi jo selvästi pienempää.

ylioppilaskokeessa menestyneitä. Koulutusyksiköiden näkökulmasta sen sijaan on oleellista keitä (soveltuvuus, motivaatio jne.) eri valintavoilla opintoihin valikoituu.

Keskustelua ja pohdintaa

Korkeakoulututkimuksen symposiumin ja tämän julkaisun läpäisevä teema on tuntematon korkeakoulutus. Omasta näkökulmastani tämä tarkoittaa sitä, että vaikka korkeakoulutuksen yhteiskunnallisista yhteyksistä ja toimintamekanismeista on yhä enenevässä määrin sekä kotimaista että kansainvälistä tutkimustietoa, sen välittyminen korkeakoulupoliittiseen päätöksentekoon on sekä puutteellista että vaikeaa (vrt. Ahola 2012a). Opiskelijavalintojen osalta tutkimuksessa on lisäksi monia katvealueita. Selkeän kuvan saaminen siitä, miten valinnat käytännössä toimivat on vaikeaa kahdesta syystä. Edellä on jo käynyt esiin järjestelmän monimutkaisuus ja heterogeenisyys (vrt. Kupiainen ym. 2018). Lisäksi opiskelijavalintoihin liittyvä tietovaranto on vaikeasti tutkimuksen käyttöön käännettävissä, esimerkkinä valintatapojen vaikutusten arviointi.

Nopeuttamispolitiikka pitää opiskelijavalintoja lähinnä teknisenä toimenpiteenä, jota voidaan rukata yksinkertaisilla uudistuksilla. Kun valintojen reunaehdot ei tunneta tai tunnusteta, päädytään monesti syyttämään valintajärjestelmää siitä, että reilut 50 000 aloituspaikkaa ei riitä 30 000 ylioppilaalle (OPM 2010). Hakijasuman olemassaolo kyllä tiedostetaan, mutta sen toimintamekanismien ja vaikutusten analyysi on jäänyt puolitiehen. Näillä näkymin hakijasuma ei ainakaan tule pienenemään, ja sen seurausvaikutukset ovat moninaiset, kuten artikkelissa on todettu. Keskeinen havainto tässä lienee se, että vaikka kaikki uudet opiskelijat valittaisiin ensikertalaisista, jäisi saman verran ilman koulutuspaikkaa.

Kuten jo aiemmin mainittiin, ainoa tehokas keino hakijasuman purkamiseksi olisi koulutuspaikkojen lisääminen⁷. Myös esitetty hakukohteiden tyypittely tukee tällaista ajatusta. Aina välillä on myös esitetty, että meilläkin voitaisiin Ranskan malliin avata joitain koulutuksia kaikille hakijoille, ja karsinta tapahtuisi opintojen edetessä. Opiskelijan kannalta tällainen malli ei olisi kovin reilu, ja hakijasumaakin se lähinnä sekoittaisi eikä välttämättä purkaisi.

⁷ Olen aiemmin esittänyt myös simulaation suman purkautumisesta (ks. Ahola 2010).

Kun uusien ylioppilaiden lisäpisteet aikoinaan kiellettiin, muutettiin yliopistolakia niin, että hakijat voitiin jakaa koulutustaustansa mukaan eri ryhmiin. Tämä taas mahdollisti säädöksen ensikertalaiskiintiöistä. Ensikertalaiskiintiöt eivät kuitenkaan toimi tilanteessa, missä kaksi viidestä hakijasta on ensikertalaisia. Kun noin puolet ensikertalaisista jää ilman koulutuspaikkaa, ja kun seuraavana vuonna hakukisoihin tulevat uudet ylioppilaat, säilyy ensikertalaisten hakijoiden määrä pitkään korkeana. Vaikka tilanne vaihtelee eri koulutusaloilla ja hakukohteissa, osoittaa vuosista 2010-2017 saatava kokonaiskuva tasaista ja muuttumatonta kehitystä. Johtopäätös tässä on, että ensikertalaisia ja pääsääntöisesti myös uusia ylioppilaita tulee valituksi suurin piirtein samassa suhteessa kuin heitä on hakijoissa. Koulutusaloittainen tarkastelu osoittaa kuitenkin sen, että erityisesti tekniikan ja luonnontieteiden aloilla, joissa tällä hetkellä käytetään suoraa todistusvalintaa, tuoreet ylioppilaat pärjäävät valinnoissa suhteellisen hyvin. Parantaako todistusvalinnan lisääminen tuoreiden ylioppilaiden asemaa muilla aloilla, onkin sitten oma kysymyksensä.

Opetusministeriön työryhmien mukaan todistusvalinta näyttää olevan jonkinlainen patenttiratkaisu koulutukseen pääsyn nopeuttamiseksi. Edellä sanotun perusteella asia ei kuitenkaan ole lainkaan niin yksinkertainen. Lisäksi työryhmien mietinnöistä puuttuu lähes tyystin pääsykoeuudistuksen mahdollisten negatiivisten vaikutusten pohdinta ja arviointi. Esimerkiksi johtopäätökset todistusvalinnan lisäämisen vaikutuksista eri sukupuolten koulutusmahdollisuuksiin jäävät hyvin alustaviksi, ja julkisuudessa ministeriön vastaus on ollut lähinnä, että ”tilannetta täytyy seurata” (Yle 21.8.2017). *Valmiina valintoihin I* -työryhmä toteaa, että sukupuolten koulutuspolkujen eriarvoistuminen alkaa jo peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa. Ajatus ilmeisesti on, että toimenpiteet tulisi suunnata näihin aiempiin valintoihin, jolloin todistusvalinnan lisääminen korkeakoulutuksessa ei enää vaikuttaisi. Toisaalta työryhmä esittää, että korkeakoulujen itsensä tulisi huomioida sukupuolivaikutukset, kun ne suunnittelevat ylioppilastutkinnon pisteyttämistä ja muita valintapoja (OKM 2016, 66-67).

OKM:n työryhmä on myös sitä mieltä, että todistusvalinnan lisäämisellä olisi positiivisia signaali-vaikutuksia lukioden ja lukio-opiskelun suuntaan (OKM 2016, 60). Sen sijaan mahdollisia negatiivisia vaikutuksia ei juuri pohdita. Valuvatko esimerkiksi valmennuskurssit nykyistä enemmän lukiotasolle, pitenevätkö lukio-opinnot, ja tuleeko lukiosta itsestään 3-4-vuotinen preppauskurssi korkeakouluun? Uudistus edellyttää ylioppilaskokeen uusimisrajoitusten purkamisen, ja tästä onkin jo annettu lukio-uudistuksen yhteydessä hallituksen esitys (HE 41/2018).

Työryhmä esittää myös, että todistusvalinnat voisivat lisätä koulutukseen hakeutumisen tas-arvoa ”samalla kun toisen mahdollisuuden järjestämisestä myös muille hakijoille huolehditaan” (OKM 2016, 55). Se miten tästä huolehditaan, ei täysin selviä. Korkeakoulujen kanssa on sovittu siitä, että uudessa systeemissä ”pääosa” valitaan todistusvalinnalla ja että todistusvalinta kohdistetaan ensikertalaisiin. Muiden osalta valintakokeet säilyvät, mutta ne tulevat olemaan nykyistä kevyemmät ja vähemmän ennakkovalmistautumista vaativia (OKM 2017b).

Pääsykokeista halutaan eroon myös siksi, että ne aiheuttavat kustannuksia ja että ne ovat kummajaisuus, jollaista ei tavata missään muissa maissa. Jäävätkö ne nyt sitten jäljelle välttämättömänä pahana niille joita ei voida valita todistusten perusteella (OKM 2017b)? Edellä kuvatut opiskelijavalinta-aineistot eivät anna mitään yksiselitteitä vastausta siihen, mitkä ovat teikeillä olevien uudistusten vaikutukset. Nopeuttamispolitiikan näkökulmasta ne näyttäisivät kuitenkin olevan vähäiset.

Kun ajatellaan nopeuttamispolitiikan yhteiskunnallisia ja koulutusjärjestelmän rakenteeseen ja toimintaan liittyviä reunaehdoja (Kom 1986; Jussila 1996; Ahola 2012a), voidaan kysyä, pitäisikö opiskelijavalinnat jättää toteuttamaan niiden omaa tehtävää eikä yrittää valjastaa niitä sellaisiin tehtäviin, joihin ne eivät sovellu? Koska valintajärjestelmän reformien vaikutukset ovat yleensäkin hitaita, ja uudistukset vaikuttavat todennäköisesti myös hakukäyttäytymiseen, tulee asiaa seurata ja tarkastella pidemmällä aikavälillä.

Lähteet:

Ahola S. 2004. Yhteishausta yhteisvalintaan. Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:9. Helsinki: Yliopistopaino.

Ahola, S. 2010. Ylioppilassuman mysteeri. Tiedepolitiikka 35(2), 47-51.

Ahola, H. 2011. Korkeakoulujen opiskelijavalinnat: virallinen koulutuspoliittinen puhe opetusministeriön työryhmien muistioissa vuosina 1988-2010. Pro-gradu tutkielma. Turun yliopisto.

Ahola, S. 2012a. Yliopisto-opintojen pitkittyminen korkeakoulupoliittisena ongelmana. Teoksessa H. Aittola ja T. Saarinen (toim.) Kannattaako korkeakoulutus. Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XI kansallisesta symposiumista 22.-23.8.2011. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Ahola, S. 2012b. National evaluation of Bologna implementation in Finland – procedures and outcomes. Tertiary Education and Management 18(3), 237-252.

Ahola, S. & Nurmi, J. 1998. Koulutusväylät, työmarkkinat ja valikoituminen. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 54. Helsinki.

Ahola, S. & Spoof, J. Todistusvalinnat ja opintojen nopeuttamispoliittikka – tapaus kauppatiede. Tidepolitiikka 1/2019 (tulossa).

Ahola, S., Asplund, R. & Vanhala, P. 2018. Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 25/2018. Valtioneuvoston kanslia. <http://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-529-7>

Galli, L. & Ahola S. 2011. Opiskelijanäkökulma tutkinnonuudistukseen. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 77. Turku: Uniprint.

Hallitusohjelma 2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. Valtioneuvoston kanslia.

Hallitusohjelma 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007. Valtioneuvoston kanslia.

Hallitusohjelma 2015. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Valtioneuvoston kanslia.

Halonen, M. 1994. Opinto-oikeus, liikkuvuus, koulutuspaikkojen käyttö ja ympärivuotinen opiskelu. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja 19. Helsinki.

Haukioja, T, Karppinen, A. & Kaivo-oja, J. 2013. Paljonko on motivaatiosi? Yliopistojen sisäänoton monikriteerinen arviointikehikko. Tidepolitiikka 38(3), 17-30.

HE 41/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle lukiolaiksi sekä laeiksi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_41+2018.aspx

Huttunen, T. 2010. Opiskelijavalinta, opintojen eteneminen ja opintoihin sitoutuvuus kauppatieteellisellä alalla. Sefen raportteja 3/2010. Helsinki: Suomen Ekonomiliitto.

Jussila, M. 1996. Korkeakoulujen opiskelijavalinnat. Kehittämisen haasteita ja mahdollisuuksia. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja 34. Helsinki.

KESU 1996. Koulutus ja tutkimus 2000. Koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 1995–2000. Helsinki: Edita.

KKK 2010. Tutkinnonuudistuksen arviointi 2010. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:2010. Tampere: Tammerprint Oy.

KOM 1986. Korkeakoulujen opiskelijavalintatoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1986:8. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kupiainen, S., Marjanen, J. & Ouakrim-Soivio, N. 2018. Ylioppilas valintojen pyörteessä. Lukio-opinnot, ylioppilastutkinto ja korkeakoulujen opiskelijavalinta. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja. Ainedidaktisia tutkimuksia 14. Turenki: Hansaprint Oy.

Nori, H. 2011. Keille yliopiston portit avautuvat? Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 309. Turku: Painosalama Oy.

Numminen, J. 1987. Yliopistokysymys. Keuruu: Otava.

Nurmi, J. 1998 Keiden koulutusväylät? Laveneva korkeakoulutus ja valikoituminen. koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportti 43. Turun yliopisto. Turku: Painosalama Oy.

OPH 2016. Korkeakoulujen kevään yhteishaussa 152 000 hakijaa. Opetushallituksen tiedote. http://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/korkeakoulujen_kevaan_yhteishaussa_152_000_hakijaa

OPM 1998. Opintojen etenemisen tehostaminen. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1998:15. Helsinki.

OPM 2003. Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:27. Helsinki.

OPM 2010. Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11. Helsinki.

OKM 2016. Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37. Helsinki.

OKM 2017a. Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:25. Helsinki.

OKM 2017b. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämisen toimenpiteet 2017-2020.
[http://minedu.fi/documents/1410845/4154572/Korkeakoulujen+opiskelijavalintojen+kehitt%](http://minedu.fi/documents/1410845/4154572/Korkeakoulujen+opiskelijavalintojen+kehitt%C3%A4misen+toimenpiteet_20170817.pdf)
[C3%A4misen+toimenpiteet_20170817.pdf](http://minedu.fi/documents/1410845/4154572/Korkeakoulujen+opiskelijavalintojen+kehitt%C3%A4misen+toimenpiteet_20170817.pdf)

Rantanen, E. & Liski, E. 2009. Valmiiksi tavoiteajassa? Teknillisen alan opiskelijoiden opintojen eteneminen ja opiskelukokemukset tekniikan kandidaatin tutkinnossa. Teknillisen korkeakoulun Opetuksen ja opiskelun tuen julkaisuja 3/2009.

<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/893/isbn9789512297740.pdf>

Räihä, P. 2010. Koskaan et muuttua saa. Luokanopettajakoulutuksen opiskelijavalintojen uudistamisen vaikeudesta. Acta Universitatis Tamperensis 1559. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

SA 257/1995. Asetus ammattikorkeakoulujen yhteishakujärjestelmästä.

<http://finlex.fi/fi/laki/alkup/1995/19950257>

SA 558/2009. Yliopistolaki. <http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090558>

SA 770/2009. Valtioneuvoston asetus yliopistoista.

<http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090770>

SA 1044/2009. Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakoulujen yhteishausta.

<http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20091044>

SA 293/2014. Valtioneuvoston asetus korkeakoulujen yhteishausta.

<http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140293>

SA 932/2014. Ammattikorkeakoululaki. <http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140932>

SA 256/2015. Laki yliopistolain muuttamisesta. <http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150256>

SA 257/2015. Laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta.

<http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150257>

Sajavaara, K., & Hakkarainen, K. & Henttonen, A. & Niinistö, K. & Pakkanen, T. & Piilonen A.-R. & Moitus, S. 2002. Yliopistojen opiskelijavalintojen arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:2002. Helsinki: Edita Prima Oy.

TK 2017. Koulutukseen hakeutuminen 2016. Tilastokeskus.

https://www.stat.fi/til/khak/2016/khak_2016_2017-12-13_tie_001_fi.html

Virén, M. & Ollonqvist, J. 2013. Lukemalla, arvalla vai rahalla yliopistoon?

Kansantaloudellinen aikakauskirja 109(4), 528-533.

Yle 21.8.2017. Pääsykokeiden vähentäminen vie pohjaa valmennuskursseilta.

<https://yle.fi/uutiset/3-9782439>

Liitetaulukko 1: Hyväksymisasteet koulutusaloittain kevään 2017 yhteishaussa (Vipunen).

	Tuore yo	Ensikertalainen	Ei-ensikertalainen
Teknillistieteellinen	47,6	39,6	25,8
Luonnontieteellinen	32,7	27,1	30,0
Teologinen	30,3	25,5	28,2
Maatalous-metsätieteellinen	29,4	25,5	25,7
Kasvatustieteellinen	20,6	23,8	23,2
Humanistinen	20,3	19,0	18,6
Musiikkiala	20,0	12,4	20,1
Kauppatieteellinen	18,5	18,7	17,9
Farmasia	16,8	15,9	13,8
Yhteiskuntatieteellinen	16,6	16,3	13,8
Taideteollinen	11,3	8,6	11,9
Hammaslääketieteellinen	10,0	12,5	12,7
Oikeustieteellinen	9,8	10,3	9,8
Lääketieteellinen	9,6	10,7	9,8
Eläinlääketieteellinen	7,9	8,6	12,0
Terveystieteet	5,8	7,5	15,7
Psykologia	4,1	5,3	5,8
Liikuntatieteellinen	4,0	5,4	11,8
Teatteri- ja tanssiala	0,3	1,9	1,7
Kuvataideala	0,0	3,8	3,3
Yhteensä	30,1	26,0	21,5